

قرارداد سواپ چیست؟ معاوضه جریان‌های نقدی بر مبنای متغیرهای گوناگون

ریسک و بازارهای مالی دو یار دیرینه هستند که هرگز نمی‌توانید آن‌ها را از هم جدا کنید. یعنی شما هرگز بازاری را پیدا نخواهید کرد که به طور کامل عاری از ریسک باشد. اما ابزارهای مختلفی برای کم کردن این ریسک‌ها به وجود آمده است تا سرمایه‌گذاران احساس امنیت کنند. یکی از این ابزارها قرارداد سواپ نام دارد که انواع مختلفی هم دارد. این قرارداد در زیرمجموعه‌ی ابزار مشتقه جای می‌گیرد و هم‌خانواده‌های دیگری مثل قرارداد آتی، قرارداد اختیار معامله یا قرارداد سلف هم دارد. در این مقاله از **اخبار بورس** می‌خواهیم توضیح دهیم که قرارداد سواپ چیست و سپس انواع و ویژگی‌های آن را بیان خواهیم کرد. بهتر است اول از همه سواپ را به زبان ساده توضیح دهیم.

این مقاله آموزشی کاری از گروه تولید محتوای اخبار بورس (<https://akhbarbourse.com>) است. اشتراک‌گذاری و استفاده از آن با ذکر منبع مانعی ندارد.

فهرست مطالب

- ۱..... قرارداد سوآپ چیست؟
- ۱..... مشخصات و ویژگی های قرارداد سوآپ
- ۲..... آشنایی با ارکان قرارداد سوآپ
- ۳..... ریسک اعتباری و قرارداد سوآپ
- ۳..... قرارداد سوآپ چه تفاوتی با قرارداد آتی و اختیار معامله دارد؟
- ۴..... روش های اتمام قرارداد سوآپ قبل از تاریخ خاتمه
- ۶..... آشنایی با انواع قرارداد سوآپ
- ۱۱..... سوآپ نفتی چیست؟
- ۱۲..... سوآپ گازی چیست؟
- ۱۲..... جمع بندی
- ۱۳..... سوالات متداول با پاسخ های کوتاه

قرارداد سواپ چیست؟

کلمه‌ی سواپ یک واژه‌ی انگلیسی است. در ترجمه‌ی واژه‌ی Swap معانی مختلفی مثل مبادله، تعویض و جانشینی آمده است. حالا اگر همین مفاهیم را بسط دهیم می‌توانیم بفهمیم که معنای قرارداد سواپ در بازارهای مالی چیست. مثل تمام قراردادهای دیگر اینجا هم با دو طرف قرارداد سر و کار داریم. این دو طرف با انعقاد این قرارداد با هم توافق می‌کنند که جریان‌های نقدی آتی را با هم عوض کنند. مثلا شما به طرف مقابل‌تان تعهد می‌دهید که کالایی را به او تحویل بدهید و او هم متعهد می‌شود در ازای آن کالایی را به شما تحویل بدهد؛ چیزی شبیه معامله پایاپای یا معاوضه.

البته تعاریف دیگری نیز برای قرارداد سواپ وجود دارد. مثلا بعضی‌ها معتقدند سواپ یعنی کالایی را در یک نقطه تحویل بگیریم و معادل آن را در نقطه‌ای دیگر تحویل بدهیم. این تعاریف همه سعی دارند سواپ را به زبان ساده توضیح دهند. اما فارغ از این جزئیات، اساس تمام این تعاریف شبیه هم است. آنچه موجب تغییر می‌شود، انواع قرارداد سواپ است که در ادامه به آن‌ها اشاره می‌کنیم.

اولین نمونه از این قرارداد بین شرکت IBM و بانک جهانی در سال ۱۹۸۱ امضا شد. پس می‌توان گفت این قرارداد تازه‌تر از سایر هم‌رده‌های خودش است. اما سابقه‌ی کم آن به معنای بی‌اهمیت بودنش نیست. اتفاقا این قرارداد در میان انواع [ایزار مشتقه](#) هم طرفداران بیشتری دارد و هم اهمیت زیادی دارد.

در قراردادهای معاوضه، یک طرف مبالغی را برحسب یک متغیر تصادفی مانند نرخ بهره، نرخ ارز، بازدهی سهام و یا قیمت یک کالا پرداخت می‌کند. طرف دیگر قرارداد سواپ نیز مبالغ را به صورت شناور یا ثابت، بر پایه یک متغیر تصادفی دیگر پرداخت می‌کند. به این پرداخت‌ها، پرداخت‌های متغیر یا شناور می‌گویند.

مشخصات و ویژگی‌های قرارداد سواپ

برای شناخت بهتر این قراردادها چند تا از مهم‌ترین شاخصه‌های آن‌ها را با هم مرور می‌کنیم:

- وجود جریان نقدی : اگر بخواهیم قرارداد سواپ را با یک ویژگی کلیدی تعریف کنیم، بدون شک باید از [جریان نقدی](#) نام ببریم. پس قراردادهای سواپ شکلی کلی از پیمان‌های آتی هستند اما در آن‌ها به جای یک پرداخت، با مجموعه‌ای از پرداخت‌ها سر و کار داریم. (حواست‌ان به [تفاوت قرارداد آتی و پیمان آتی](#) باشد).

- **عدم مبادله‌ی پول هنگام انعقاد قرارداد:** در قرارداد سواپ هیچ پولی موقع امضای قرارداد بین طرفین رد و بدل نمی‌شود. یعنی اگر بخواهیم سواپ را در همان ابتدا ارزش‌گذاری کنیم، ارزش آن صفر است.
- **در نظر گرفتن مبلغ فرضی:** طرفین برای مشخص کردن ارزش قرارداد، مبلغی فرضی را در نظر می‌گیرند. این مبلغ باتوجه به ارزشهای مختلفی تخمین زده می‌شود.
- **تاریخ‌های پرداخت چندگانه:** در تعریف قرارداد سواپ به زبان ساده گفتیم که با چند پرداخت سر و کار داریم. پس مجموعه جریان‌های نقدی از ویژگی‌های مهم قرارداد سواپ است.

آشنایی با ارکان قرارداد سواپ

در یک قرارداد سواپ باید چند رکن اصلی داشته باشیم. وگرنه اصلا نمی‌توانیم این قرارداد را منعقد کنیم. این ارکان عبارت‌اند از:

- **دارایی پایه:** منظور از دارایی پایه، همان موضوع قرارداد است که قرارداد به خاطر آن نوشته می‌شود. مثلا شما یک سبد سهام دارید و قرارداد سواپ خود را روی این دارایی پایه منعقد می‌کنید تا **ریسک اعتباری** سرمایه‌گذاری‌تان را کم کنید. دارایی‌ها ممکن است **اوراق قرضه** با ریسک اعتباری، وام، سبد یا شاخص سهام و مواردی از این دست باشند.
- **خریدار:** بدون شک پایه‌ی ثابت هر قراردادی خریدار و فروشنده‌ی آن است. خریدار همان سرمایه‌گذار یا «فروشنده حمایت» است که مبلغ قرارداد را بر اساس نرخ شناور می‌پردازد و در ازای آن بازده کل را دریافت می‌کند.
- **فروشنده:** فروشنده را با لقب «خریدار حمایت» می‌شناسند که در نقطه‌ی مقابل خریدار قرار می‌گیرد. یعنی نرخ شناور را از خریدار دریافت می‌کند و بازده کل را به او می‌پردازد.
- **مرجع:** مرجع شخصی است که ابزار بدهی را صادر می‌کند. حالا یا واقعا می‌تواند یک شخص باشد یا می‌تواند یک شرکت باشد. حتی ممکن است دولت نیز در نقش مرجع ظاهر شود.
- **پایه صرف:** هر پرداختی که فروشنده انجام می‌دهد، پایه صرف نام دارد.
- **پایه حمایت:** پرداخت‌هایی که خریدار ممکن است انجام دهد، پایه حمایت نامیده می‌شود.
- **صرف سواپ:** مبالغ مزاد بر **ارزش اسمی** قرارداد، صرف نامیده می‌شود. خریدار و فروشنده موقع امضای قرارداد روی صرف سواپ توافق می‌کنند. صرف تا موقع خاتمه‌ی قرارداد ثابت می‌ماند.

ریسک اعتباری و قرارداد سواپ

سوال مهمی که پیش می‌آید این است که آیا قرارداد سواپ ریسک دارد یا نه و اگر پاسخ مثبت است این ریسک چیست. در این قراردادها بیشتر با تسویه‌های نقدی سر و کار داریم. کمتر می‌بینیم که دارایی به صورت فیزیکی تحویل داده شود. وقتی قرارداد به پایان می‌رسد، آخرین پرداخت هم انجام می‌شود. تاریخ خاتمه قرارداد سواپ معادل همان تاریخ انقضا در دیگر قراردادهای مشتقه است. اما طرفین این قراردادها می‌توانند بر حسب نیازشان معاملات خود را به خارج از بورس منتقل کنند. وقتی این اتفاق می‌افتد باید خودمان را برای ریسک نکول آماده کنیم. یعنی ممکن است هر یک از طرفین در عمل به تعهداتش کوتاهی کند. حالا می‌توانیم بفهمیم که مهم‌ترین ریسک قرارداد سواپ چیست: ریسک اعتباری.

قرارداد سواپ چه تفاوتی با قرارداد آتی و اختیار معامله دارد؟

قراردادهای بازارهای مالی از برخی جهات به هم شبیه هستند. به همین خاطر طبیعی است اگر گاهی مفاهیم آن‌ها را با هم اشتباه بگیریم. در این بخش و برای رفع ابهامات به وجود آمده، تفاوت‌های میان این قراردادها را با هم بررسی می‌کنیم.

- **دوره زمانی:** اولین تفاوت قراردادهای آتی و **اوراق اختیار معامله** با قرارداد سواپ به دوره‌ی زمانی آن‌ها مربوط است. معمولا دو قرارداد اول در بازه‌های زمانی کوتاه به امضا می‌رسند و سررسیدهایی به نسبت کوتاه‌تر دارند. اما در قراردادهای سواپ برای **پوشش ریسک** معمولا بازه‌های زمانی طولانی‌تر هستند.
- **محل انجام معامله:** دو قرارداد اختیار معامله و آتی در بازار بورس منعقد می‌شوند. در این بستر تمام قواعد و قوانین مشخص است و ساختاری استاندارد وجود دارد. اما بالاتر هم گفتیم که قرارداد سواپ در خارج از بورس معامله می‌شود که به آن **Over The Counter** یا **OTC** می‌گویند. پس نباید به دنبال ضوابط و استانداردهای مشخص باشیم. هرچند این به آن معنا نیست که این قراردادها خطرناک یا بی‌اعتبار هستند. بلکه این مسئله نشان می‌دهد که قراردادها به صورت توافقی منعقد می‌شوند. اتفاقا این مسئله انعطاف‌پذیری بالای این قراردادها را مشخص می‌کند.

- تاریخ‌های سررسید: و اما تفاوت مهم دیگر میان این قراردادها در این است که در پیمان آتی معاوضه‌ی جریان‌های نقدی در یک زمان انجام می‌شود. اما در قرارداد سواپ می‌توان معاوضه‌ها را در تاریخ‌های سررسید مختلفی انجام داد.

روش‌های اتمام قرارداد سواپ قبل از تاریخ خاتمه

باز هم یک سوال مهم دیگر پیش می‌آید و آن این است که آیا می‌توانیم پیش از تاریخ خاتمه، قرارداد سواپ را به پایان برسانیم؟ جواب این سوال مثبت است اما باید دید روش انجام آن چگونه است. در اوراق بدهی هم چنین شرایطی را داریم. یعنی ممکن است دارنده اوراق قرضه قبل از سررسید بخواهد آن‌ها را بفروشد. یا ممکن است کسی که قرارداد آتی دارد بخواهد قبل از تاریخ انقضا آن‌ها را بفروشد. به هر حال برای خروج پیش از موعد از قرار داد سواپ چهار روش وجود دارد. این چهار روش عبارت‌اند از:

- جلب رضایت طرف مقابل برای پرداخت مبلغ قرارداد
- ورود به قرارداد سواپ معکوس
- فروش قرارداد به شخص ثالث
- استفاده از اختیار معامله

برویم و ببینیم این روش‌ها چگونه انجام می‌شوند.

جلب رضایت طرف مقابل برای پرداخت مبلغ قرارداد

ارزش بازاری قرارداد سواپ به کمک ارزش فعلی خالص جریان‌های نقدی آتی که طرفین باید در آینده آن را پرداخت کنند مشخص می‌شود. در مدت اعتبار قرارداد سواپ این ارزش محاسبه می‌شود. به عنوان مثال فرض کنید یک قرارداد سواپ داریم که ارزش بازاری آن برای شخص الف ۱۲۰ میلیون تومان است. اگر این فرد بخواهد قرارداد را زودتر از موعد به پایان برساند و از آن خارج شود می‌تواند طرف دیگر قرارداد (یعنی شخص ب) را راضی کند که این مبلغ را به او بپردازد. وقتی «ب» ۱۲۰ میلیون به «الف» پرداخت کند، دیگر قرارداد سواپ برای دو طرف تمام می‌شود. چرا که این قرارداد دیگر فقط یک طرف دارد و گفتیم وقتی تمام ارکان حاضر نباشند چیزی به نام قرارداد نیز وجود نخواهد داشت.

البته این روش آسانی نیست. سختی این روش در این است که کسی که می‌خواهد قرارداد را تمام کند، نمی‌تواند به راحتی طرف مقابل را راضی کند که مبلغ معادل ارزش قرارداد را به او بپردازد. هرچند وقتی پای قرارداد سواپ می‌نشینید باید خودتان را برای چنین مسائلی

آماده کنید. اگر انجام این روش برای تان مقدور نیست ایرادی ندارد. بهتر است ببینیم سایر روش‌ها برای اتمام قرارداد سواپ چیست.

ورود به قرارداد سواپ معکوس

این روش هم در نوع خودش جالب است. وقتی می‌خواهید زودتر از موعد به قرارداد سواپ خاتمه بدهید، می‌توانید وارد یک قرارداد جدید شوید که موقعیت معکوس دارد. حالا این جمله چه معنایی دارد؟ یک مثال را بیان می‌کنیم تا بتوانیم به زبان ساده این روش اتمام قرارداد سواپ را هم توضیح بدهیم.

این‌طور در نظر بگیرید که شرکتی یک قرارداد سواپ را امضا کرده و تعهد داده است که مبلغی را با توجه به نرخ بهره بین بانکی از طرف مقابل دریافت کند و در عوض مبلغ ثابتی را با نرخ بهره ۵٪ به او بپردازد. در نیمه‌ی فروردین هر سال شرکت بهره‌ی ثابتی را که قول داده بود به طرف مقابل می‌پردازد و مبلغ شناور را در نیمه‌ی مهر از او دریافت می‌کند. فرض کنید سه سال تا خاتمه‌ی قرارداد مانده است اما شرکت دیگر نمی‌خواهد قرارداد را ادامه بدهد.

پس وارد یک قرارداد سواپ دیگر با موقعیتی معکوس می‌شود. یعنی به جای آن‌که بهره‌ی شناور را دریافت کند و بهره‌ی ثابت بپردازد، بهره‌ی شناور می‌پردازد و بهره‌ی ثابت را از طرف مقابل دریافت می‌کند. این شرایط دقیقا برعکس قرارداد سواپ قبلی است. در این قرارداد شرکت متعهد می‌شود که طی سه سال آینده در نیمه‌ی مهرماه نرخ بهره بین بانکی را به طرف دیگر بپردازد. در عوض آن طرف قرارداد هم نرخ بهره ثابت را در نیمه‌ی فروردین به شرکت می‌پردازد. اما فایده‌ی این کار چیست و شرکت چرا باید یک قرارداد سواپ دیگر را امضا کند؟ بخش بعدی را بخوانید.

قرارداد سواپ معکوس چیست؟

بهتر است پراگماتیسم این‌جا باز کنیم و کمی هم راجع به قرارداد سواپ معکوس حرف بزنیم تا مثال بالا ملموس‌تر شود. در قرارداد جدیدی که شرکت منعقد کرده است نرخ بهره ثابت، با توجه به شرایط روز بازار موقع انعقاد قرارداد مشخص می‌شود. اما نوسانات مبالغ دریافتی و پرداختی در دو قرارداد با هم خنثی می‌شوند و شرکت فقط باید مبلغ ثابتی را بر اساس مابه‌التفاوت دو نرخ بهره ثابت در دو قرارداد مذکور دریافت یا پرداخت کند. یعنی اگر نرخ

بهره بین بانکی بالا برود، شرکت همین نرخ را از قرارداد اول دریافت می‌کند و مطابق تعهدش در قرارداد دوم، به طرف دیگر می‌پردازد. خب پس همه چیز با هم برابر می‌شود. درست است که این مسئله موجب از بین رفتن ریسک در برابر نوسانات قیمتی می‌شود، اما ریسک نکول همچنان پابرجاست. تا وقتی دو قرارداد سواپ به زمان خاتمه‌شان نرسیده‌اند این ریسک هم وجود خواهد داشت.

فروش قرارداد به شخص ثالث

یک روش دیگر برای خاتمه پیش از موعد قرارداد سواپ فروش آن به شخص ثالث است. یعنی وقتی یک طرف قرارداد می‌خواهد پیش از خاتمه از قرارداد خارج شود، باید بگردد و یکی را به عنوان جایگزین خودش انتخاب کند. اگر بتواند این شخص ثالث را پیدا کند و تعهداتش را به او واگذار کند، خودش می‌تواند از قرارداد خارج شود. هرچند در میان سایر روش‌ها این روش چندان مرسوم نیست و کمتر از باقی روش‌ها مورد توجه و استفاده قرار می‌گیرد.

استفاده از اختیار معامله

حالا می‌خواهیم ببینیم آخرین روش برای خروج زودهنگام از قرارداد سواپ چیست. این روش اسم جالبی هم دارد که از ترکیب سواپ و Option یا همان اختیار معامله تشکیل شده است، یعنی Swaption. پس در این روش با یک قرارداد اختیار معامله سر و کار داریم که دارایی پایه آن قرارداد سواپ است. مثل سایر قراردادهای اختیار معامله، دارنده این قرارداد هم این اختیار را دارد که به سواپ موضوع قرارداد وارد بشود یا نشود. همچنین می‌تواند با این اختیاری که دارد، وارد قرارداد سواپ معکوس هم بشود یا نشود.

آشنایی با انواع قرارداد سواپ

شاید مهم‌ترین بخش آشنایی با قرارداد سواپ اشاره به انواع آن باشد. شش نوع رایج این قرارداد عبارت‌اند از:

- سواپ ارزی
- سواپ نرخ بهره
- سواپ سهام
- سواپ نرخ بازده کل

- سواپ نکول اعتباری
- سواپ کالا

سعی‌مان این است که به زبان ساده بگوییم که معنای هر یک از این شش نوع قرارداد سواپ چیست و هر کدام‌شان چه ویژگی‌هایی دارند.

سواپ ارزی (Currency Swap)

سواپ ارزی قراردادی است که ردپای ارزهای مختلف کشورها در آن دیده می‌شود. یعنی مبالغ بهره در این قراردادها با توجه به نرخ ارزهای مختلف مبادله می‌شود. پس طرفین چنین قراردادهایی می‌توانند از ریسک نوسان‌های نرخ بهره در امان باشند و شرایط را بهتر مدیریت کنند.

اگر بخواهیم انواع قرارداد سواپ ارزی را نام ببریم، باید به موارد زیر اشاره کنیم:

- **سواپ ارزی ثابت-ثابت (fixed-for-fixed):** در میان انواع قرارداد سواپ ارزی، این نوع رایج‌ترین شکل این قرارداد است که در دهه‌ی ۹۰ میلادی مرسوم بود. در این نوع از قرارداد سواپ ارزی، گردش نقدینگی بر مبنای دو ارز متفاوت می‌چرخد. به موجب این قرارداد شرکت اول متعهد می‌شود که نرخ ثابتی را بر مبنای یک ارز مشخص پرداخت کند. شرکت ب هم همین کار را می‌کند؛ منتهی بر اساس یک ارز دیگر. دقت کنید پرداختی‌ها بر اساس نرخ‌های ثابت انجام می‌شوند.
- **سواپ ارزی ثابت-شناور (fixed-for-flow):** این قرارداد هم مثل قبلی است اما فرقی در این است که در اینجا یکی از طرفین پرداختش را بر اساس نرخ ثابت یک ارز و دیگری بر اساس نرخ شناور یک ارز دیگر انجام می‌دهد.
- **سواپ ارزی شناور-شناور (flow-for-flow):** پرداخت‌ها در این نوع از قرارداد سواپ بر اساس نرخ‌های شناور ارزهای متفاوت انجام می‌شود. یعنی دو ارز متفاوت داریم که نرخ شناور هر دو برای ما مهم است.
- **سواپ ارزی غیرهمسان (Cross-Currency):** پرداخت‌ها در این قرارداد بر اساس نرخ بهره ثابت یک ارز و نرخ بهره متغیر ارزی دیگر انجام می‌شود.

سواپ نرخ بهره (Interest Rate Swap)

در این نوع از سواپ بر خلاف قرارداد سواپ ارزی فقط با یک ارز مشابه و همسان کار داریم. مبلغ اسمی قرارداد برای هر یک از طرفین برابر است و تسویه قرارداد به شکل خالص انجام می‌شود. در این سواپ ممکن است دو حالت به وجود بیاید. در حالت اول، دو طرف قرارداد

می‌توانند مبالغ را بر اساس بهره متغیر پرداخت کنند. در حالت دوم، یکی از طرفین متعهد می‌شود که مبلغ مربوط به خودش را بر اساس نرخ بهره ثابت بپردازد. اما طرف دیگر مبلغ را بر حسب نرخ بهره متغیر پرداخت می‌کند.

سواپ ارزی با سایر قراردادهای سواپ متفاوت است. در سایر انواع سواپ مبالغ بر اساس ارزشهای یکسان محاسبه می‌شوند. یعنی در سواپ ارزی طرفین مبالغ را به صورت جداگانه و با توجه به ارزش موردنظر خودشان پرداخت می‌کنند. پس تسویه خالص در اینجا مطرح نیست.

اگر خاطرتان باشد، گفتیم که در سواپ ارزی، طرفین می‌توانند مبالغ را بر حسب نرخ بهره ثابت بپردازند. اما این حالت در سواپ نرخ بهره معنا ندارد. چرا که ارزشها در این نوع از قرارداد یکسان است. پس مبادله جریان‌های نقدی نیز با توجه به این مسئله کاملاً یکسان خواهد بود. به علاوه در سواپ نرخ بهره، نیازی نیست که مبلغ اسمی قرارداد در تاریخ شروع و پایان سواپ رد و بدل شود. باز هم به این دلیل که دو طرف قرارداد با ارزش یکسانی کار می‌کنند.

مثال برای قرارداد سواپ نرخ بهره

بیا فرض کنیم که شما صاحب یک شرکت هستید و از بانک وام گرفته‌اید. برای بازپرداخت باید مبلغ را بر اساس نرخ لایبور (LIBOR) به همراه درصدی ثابت پرداخت کنید. نرخ لایبور میانگین بهره‌ی بین بانکی است که بانک‌ها در کوتاه‌مدت به هم وام می‌دهند و متغیر است. برای اینکه ریسکتان را پوشش دهید باید کاری کنید. یعنی با یک بانک دیگر قرارداد سواپ امضا می‌کنید. البته این بانک باید در بازار سواپ فعالیت داشته باشد. روال کار این‌طور است که آن مبلغ ثابت را که باید می‌پردازید، طبق روال پرداخت می‌کنید و مبلغ لایبور را از طرف دیگر قرارداد دومتان دریافت می‌کنید و به بانک اول می‌دهید.

در این مثال با سه نهاد در ارتباطیم. یعنی شرکت خودتان به همراه دو بانک دیگر. اگر دقت کنید می‌فهمید که شما با این کار دارید پرداخت‌های خود را از نرخ متغیر لایبور به نرخ ثابت تغییر می‌دهید. یعنی دیگر ریسک نوسان قیمت شما را تهدید نمی‌کند. به جای آنکه مستقیماً خودتان نرخ متغیر را بپردازید، آن را از یک بانک فعال در بازار سواپ می‌گیرید و به بانک وام‌دهنده تحویل می‌دهید.

سواپ سهام (Equity Swap)

قرارداد سواپ سهام را به زبان ساده می‌توان این‌طور تعریف کرد: در این قرارداد طرفین باید مبالغی را بر اساس بازده یا شاخص سهام با یکدیگر مبادله کنند. طراحی این نوع از سواپ به گونه‌ای است که هم بازده ناشی از سود نقدی را دارد و هم بازده حاصل از منفعت سرمایه‌ای را. چنین قراردادهایی بیشتر مورد توجه مدیران **پرتفوی** قرار می‌گیرد.

مثال برای قرارداد سواپ سهام

برای این‌که بهتر متوجه شویم سواپ سهام چیست، می‌توانیم یک قرارداد را در نظر بگیریم که در آن، یک طرف پرداخت خود را بر اساس مبلغ ثابت انجام می‌دهد و طرف دیگر مبالغ خود را بر اساس بازده **شاخص S&P ۵۰۰** می‌پردازد. منظور از بازده شاخص، تغییرات مربوط به آن شاخص در یک بازه‌ی زمانی مشخص است.

سواپ نرخ بازده کل (TRORS : Total Rate Of Return Swap)

در این قرارداد یک دارایی پایه وجود دارد. طرفین توافق می‌کنند که یکی از آن‌ها بهره‌هایی را که به دارایی مذکور تعلق می‌گیرد دریافت کند. اما باید به جای آن مبلغی را به طرف دیگر پرداخت کند. حالا این مبلغ یا ثابت است یا شناور. این را هم بدانید که پرداخت نفر دوم به نفر اول، معمولاً ربطی به مبالغی که طرف اول از بهره‌های مربوط به دارایی دریافت می‌کند ندارد. و نکته‌ی دیگر اینکه ممکن است ارزش دارایی پایه هم در طول مدت قرارداد کم یا زیاد شود. با پدید آمدن این نوع از قرارداد سواپ، دیگر لازم نیست خریدار برای خریدن دارایی پایه اول به سراغ تامین مالی برود و آن را به صورت شخصی بخرد. بلکه فقط مبلغی را به فروشنده می‌دهد و در عوض بازده کل آن دارایی را دریافت می‌کند.

مثال برای قرارداد سواپ نرخ بازده کل

فرض کنید دو طرف با هم توافق می‌کنند و قرارداد سواپ نرخ بازده کل را امضا می‌کنند. طرف اول با این کار بدون اینکه مالک دارایی باشد می‌تواند از منافع اقتصادی آن بهره ببرد. طرف دوم هم با انعقاد این قرارداد می‌تواند از دارایی‌اش در برابر نوسان قیمت حفاظت کند و این ریسک را پوشش دهد. پس مشخص است که کارکردهای اصلی قرارداد سواپ نرخ بازده کل چیست. اول اینکه ریسک اعتباری دارایی پایه با انتقال بازده کل به خریدار

سواپ کم می‌شود. دومین کارکرد هم آن است که ریسک بازار دارایی پایه برای فروشنده سواپ از طریق جبران ضرر ناشی از کاهش ارزش دارایی پایه خریدار سواپ کم می‌شود.

سواپ نکول اعتباری (Credit Default Swap)

وقتی موسسات مالی به درخواست‌کنندگان وجوه، وام می‌دهند همیشه این احتمال وجود دارد که وام‌گیرنده اقساطش را به موقع نپردازد یا اصلاً از بازپرداخت شانه خالی کند. این موسسات باید به فکر پوشش ریسک بیفتند. آن‌ها برای انجام این کار به سواپ نکول اعتباری متوسل می‌شوند. پس موسسه‌ها خریدار سواپ خواهند بود و سپس با فروشنده توافق می‌کنند تا قرارداد منعقد شود. اما این فروشنده‌ها چه کسانی هستند؟ معمولاً موسسه‌های بیمه. موسسات مالی تعهد می‌دهند که در سررسیدهای مشخص مبالغی را که از قبل تعیین شده است به فروشنده یا همان شرکت بیمه بپردازند. فروشنده هم در قبال این مسئله تضمین می‌کند که اگر مشتریان قسط‌های خودشان را پرداخت نکنند، معادل آن مبلغ را به موسسه‌ی مالی می‌پردازند. سقف تعهد موسسه‌های بیمه در این قراردادها از قبل مشخص می‌شود تا بعداً مشکلی پیش نیاید.

حواستان باشد که در سواپ نکول اعتباری، دارایی در برابر وقوع اتفاقی خاص بیمه می‌شود. با این تعریف می‌توانیم سواپ نکول اعتباری را در دسته‌ی ابزارهای مشتقه اعتباری قرار دهیم. اما در سواپ نرخ بازده کل آنچه مهم است جلوگیری از کاهش ارزش احتمالی دارایی در آینده است.

مثال برای قرارداد سواپ نکول اعتباری

یک موسسه مالی داریم که برای پوشش ریسکش به سراغ شرکت بیمه می‌رود. موسسه مطابق قرارداد رضایت می‌دهد که مبالغ دوره‌ای ثابتی را به شرکت بیمه پرداخت کند. شرکت بیمه نیز تعهد می‌دهد که اگر مشتری‌ها قسط‌شان را نپردازند، تا ۷۵٪ از مبلغ را به موسسه مالی خواهد پرداخت. درست است که موسسه مالی مبلغی ثابت را به شرکت بیمه می‌دهد و این برایش هزینه‌بر است؛ اما در سمت دیگر تعهدی که موسسه بیمه می‌دهد بسیار ارزشمند است. ریسک نکول یکی از مسائلی است که موسسه‌های اعتباری و مالی همیشه به دنبال کم کردن آن هستند و قرارداد سواپ نکول اعتباری یکی از راهکاری مفید در این زمینه است.

سواپ کالا (commodity swap)

قرارداد سواپ کالا قراردادی است که دارایی پایه آن یک کالا است. انواع کالاهایی که ممکن است قرارداد سواپ روی آن‌ها منعقد شوند می‌تواند طلا یا سایر فلزات ارزشمند یا حتی نفت و گاز باشد. در این نوع از قراردادها هدف اصلی آن است که قیمت خرید یا فروش این کالاها ثابت بماند. جالب است که برای مواردی همچون برق، آب یا هوا که نمی‌توانیم آن‌ها را ذخیره کنیم هم امکان انعقاد این قرارداد وجود دارد. مثلاً سواپ آب و هوا نوعی از این قراردادهاست که بر اساس آن، مبنای مبالغ پرداختی بر اساس معیار مشخصی اندازه‌گیری می‌شود. مثلاً میزان بارش یا دمای هوا یا خسارت‌هایی که در پی تغییرات آب و هوایی ایجاد می‌شود.

مثال برای قرارداد سواپ کالا

به عنوان مثال یک شرکت هواپیمایی ممکن است برای تامین سوخت خود در آینده دست به امضای چنین قراردادی بزند. در این قرارداد شرکت هواپیمایی مبلغ ثابتی را به طرف دیگر قرارداد می‌پردازد. در عوض طرف دوم هم تعهد می‌کند که مبلغی را به آن شرکت پرداخت کند. اما نکته اینجاست که قیمت سوخت مبنای این پرداخت خواهد بود.

سواپ نفتی چیست؟

در سال ۱۳۷۵ ایران و قزاقستان قراردادی امضا کردند که به موجب آن ایران روزی ۴۰ هزار بشکه نفت خام سبک را از قزاقستان تحویل می‌گرفت. اما به جای آن نفت خام سبک ایران با همین اندازه یعنی روزی ۴۰ هزار بشکه تحویل قزاقستان می‌شد. این از اولین نمونه‌های سواپ نفتی در ایران است که به خوبی می‌توان معاوضه‌ی کالا را در آن مشاهده کرد که در این‌جا همان نفت است.

بیشتر کشورهای همسایه تمایل به انعقاد قرارداد سواپ با ایران دارند. دلیلش این است که به خاطر وجود مزر دریایی بین عمان و خلیج فارس، این کار با هزینه‌ی کمتری انجام می‌شود. یعنی اگر کشورها بخواهند از طریق راه‌های زیرزمینی یا هوایی نفت خود را منتقل کنند باید هزینه‌ی بیشتری بپردازند. این کار برای ایران هم سودمند است و وجهه و موقعیت ایران را در نظر همسایه‌هایش بهتر جلوه می‌دهد. اجرت‌ها و کارمزدها نیز به لحاظ اقتصادی برای ایران به صرفه است. در محل‌هایی که خط لوله‌ها برای انتقال نفت تعبیه می‌شود می‌توان رشد و شکوفایی اقتصادی و ایجاد فرصت‌های شغلی را نیز دید. سرمایه‌گذاران د

اخلی و خارجی هم که این شرایط را می‌بینند مطمئناً بیشتر رغبت می‌کنند در این زمینه سرمایه‌گذاری کنند.

سواپ گازی چیست؟

قرارداد سواپ گاز هم مثل سواپ نفت است و فرقی با آن ندارد. منتهی دارایی پایه در این قرارداد گاز است. در سواپ گازی یک کشور نقش واسطه را ایفا می‌کند. یعنی گاز را از همسایه‌اش دریافت می‌کند و در مرز دیگرش آن را به کشوری دیگر تحویل می‌دهد. کشور واسطه با این کار نشان می‌دهد که هم از امنیت کافی برای این کار برخوردار است و هم توانایی خود را در انتقال انرژی ثابت می‌کند. به عنوان مثال پیش‌تر قرارداد سواپ گاز ترکمنستان به جمهوری آذربایجان از طریق خاک ایران امضا شده است. به موجب این قرارداد ایران می‌بایست گاز را از ترکمنستان تحویل بگیرد و آن را در مرز دیگر به جمهوری آذربایجان تحویل بدهد که در سال ۱۴۰۰ این اتفاق رقم خورد.

اما سوال این‌جاست که اهمیت انعقاد قرارداد سواپ گاز برای ایران چیست؟ این مسئله باعث می‌شود ایران بتواند از ظرفیت‌های خود برای انتقال انرژی استفاده کند و به خوبی هم در نقش صادرکننده و هم در نقش واردکننده ایفای نقش کند. با کلید خوردن این اتفاق ایران می‌تواند با همسایه‌هایش بیشتر در این زمینه تعامل کند و به عنوان بستری انتقالی اقدام به جابجایی انرژی میان کشورهای مبدا و مقصد کند. این مسئله سال‌ها بود که مورد بحث و بررسی قرار می‌گرفت و بعد از مدت‌ها رفت و برگشت و رایزنی بالاخره تصویب شد.

جمع بندی

قرارداد سواپ توافقی است که مطابق آن طرفین مجموعه‌ای از جریان‌های نقدی را با پرداخت‌های متفاوتی در آینده با هم رد و بدل می‌کنند. یعنی در یک طرف مبالغ بر اساس نرخ ارز یا نرخ بهره محاسبه می‌شود که متغیر است. در طرف دیگر می‌توان یک نرخ ثابت داشت. البته ممکن است نرخ‌ها در هر دو طرف ثابت یا شناور باشد. قرارداد سواپ انواع مختلفی دارد که عبارت‌اند از: سواپ ارزی، سواپ کالا، سواپ نرخ بازده کل، سواپ نکول اعتباری، سواپ سهام و سواپ نرخ بهره. البته در قرارداد سواپ ارزی پرداخت‌ها با دو ارز مختلف انجام می‌شود ولی در سایر انواع سواپ، طرفین بر یک ارز مشخص و مشترک توافق می‌کنند.

سوالات متداول با پاسخ‌های کوتاه

قرارداد سواپ چیست؟

قراردادی است که به موجب آن جریان‌های نقدی آتی با هم معاوضه می‌شوند.

ویژگی‌های قرارداد سواپ چیست؟

۱- در این قراردادها بر خلاف پیمان آتی که فقط یک پرداخت دارد، چند پرداخت داریم. ۲- موقع امضای قرارداد هیچ پولی بین دو طرف رد و بدل نمی‌شود. ۳- جریان‌های نقدی آتی پایه‌ی ثابت این قراردادها هستند. ۴- ارزش قرارداد موقع امضای آن با مبلغی فرضی مشخص می‌شود.

کاربرد قرارداد سواپ چیست؟

پوشش ریسک.

انواع قرارداد سواپ کدام‌اند؟

سواپ ارزی، سواپ کالا، سواپ سهام، سواپ نرخ بازده کل، سواپ نرخ بهره و سواپ نکول اعتباری.

سواپ نفت و گاز چیست؟

نوعی از قرارداد سواپ است که طبق آن نفت یا گاز به یک کشور واسطه منتقل می‌شود تا از آن‌جا به دست کشور مبدا برسد.

روش‌های اتمام قرارداد سواپ پیش از خاتمه چیست؟

۱- راضی کردن طرف مقابل برای پرداخت ارزش قرارداد به طرف اول. ۲- ورود به قرارداد سواپ معکوس. ۳- فروش قرارداد به شخص ثالث. ۴- استفاده از قرارداد اختیار معامله